

อิทธิพลของวรรณคดีพุทธศาสนาอินเดีย-ลังกาและวรรณคดี พุทธศาสนาล้านนาที่มีต่อการประพันธ์พระเจ้าเลียบโลก¹

The Influence of Indian - Sri Lankan Buddhist literature and Lanna Buddhist literature on the Writing of Phrachao Learb-Loke.

ชนินทร์ ผ่องสวัสดิ์²

บทคัดย่อ

พระเจ้าเลียบโลกเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาเรื่องหนึ่งที่มีความน่าสนใจ คือเป็นวรรณคดีแห่งการจดบันทึกเส้นทางแสวงบุญเพื่อการสักการะพระธาตุและพระพุทธรูปในดินแดนล้านนาและอาณาจักรใกล้เคียง โดยวรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาเรื่องนี้มีความเชื่อเดิมอยู่ว่าเป็นผลงานของพระธรรมรสแห่งหงสาวดี ซึ่งเขียนขึ้นในครั้งที่เดินทางไปศึกษาพุทธศาสนายังศรีลังกา แต่จากการศึกษาโดยการเทียบเคียงพระเจ้าเลียบโลกกับวรรณคดีพุทธศาสนาที่ประพันธ์มาก่อนหน้านี้พบว่า พระเจ้าเลียบโลกมีเนื้อหาที่คล้ายคลึงกับวรรณคดีพุทธศาสนาเหล่านี้ จึงอาจมีความเป็นไปได้ว่า พระเจ้าเลียบโลกเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาที่ได้รับอิทธิพลการ

¹ บทความวิชาการชิ้นนี้ศึกษาพระเจ้าเลียบโลกซึ่งเป็นหนังสือที่ระลีกานทำบุญคล้ายวันเกิดครบ 75 ปี ท่านเจ้าคุณพระสุพรหมยานเถร (ทอง สิริมังคโล) เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2541

² นักวิชาการอิสระ

ประพันธ์มาจากวรรณคดีพุทธศาสนาอินเดีย-ลังกาและวรรณคดีพุทธศาสนาล้านนา

คำสำคัญ: พระเจ้าเลียบโลก วรรณคดีพุทธศาสนาอินเดีย-ลังกา วรรณคดีพุทธศาสนาล้านนา

Abstract

Phrachao Learb-Loke is one of the Lanna Buddhist narratives. It is the recordings of a pilgrimage to pay homage to the relics and footprints of the Buddha in Southeast Asia. This Lanna Buddhist work was first believed to be written by Dhammarasa of Hanthawaddi and was written when he traveled to Sri Lanka to study Buddhism. However, comparing Phrachao Learb-Loke to other classic Buddhist literary works, it is found that this Lanna Buddhist work has similar contents to those classics. Therefore, it is possible that Phrachao Learb-Loke was influenced by Indian-Sri Lankan and Lanna Buddhist literature.

Keywords: Phrachao Learb-Loke, Indian-Sri Lankan Buddhist Literature, Lanna Buddhist Literature

ความนำ

พระเจ้าเลียบโลกเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาที่สะท้อนเรื่องราวการเผยแพร่พุทธศาสนาโดยพระพุทธเจ้าเองไปยังอาณาบริเวณที่เป็นเขตของรัฐไท ตั้งแต่สิบสองปันนาเรื่อยลงมาจนถึงล้านนาและล้านช้าง (รัตนาพร เศรษฐกุล, 2552: 16) ตรีศิลป์ บุญขจร (2548: 148) เสนอว่าการสร้างตำนานที่ผสมผสานพุทธประวัติเข้ากับภูมิสถานในดินแดนของชนเผ่าไทเพื่อสร้างพุทธตำนานท้องถิ่นที่ร้อยสอดสายสัมพันธ์ของชนเผ่าไทยในดินแดนล้านนา สิบสองปันนา ไทยใหญ่ ล้านช้าง เข้าด้วยกัน แต่ทว่าเจียรชาย อักษรดิษฐ์ (2552: 40) เสนอว่า ตำนาน (พระเจ้าเลียบโลก) ได้สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่กับเรื่องราวของผู้คนและสังคมทั้งในระดับภูมิภาคภายใต้บริบทของพุทธศาสนา นับตั้งแต่ ลังกา มอญ อโยธยา ล้านนา สิบสองปันนา และล้านช้าง หรือที่ในตำนานกล่าวว่าเป็นดินแดนสุวรรณภูมิ³ แสดงว่าวรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาเรื่องนี้ ได้สร้างฉากการเสด็จเยือนดินแดนนอกชมพูทวีปของพระพุทธเจ้าว่า พระองค์เสด็จยังดินแดนสุวรรณภูมิ คือมิได้เสด็จเพียงดินแดนทางตอนเหนือของประเทศไทยและดินแดนบางส่วนในประเทศเพื่อนบ้านเท่านั้น แต่พระองค์เสด็จยังดินแดนในส่วนกลางของประเทศไทยอีกด้วย คือ อโยธยา หรือ อโยธिया

³ สามารถศึกษาเส้นทางเสด็จของพระพุทธเจ้าในพระเจ้าเลียบโลกเป็นรูปแบบที่ได้ในกัตถุญ ชูชื่น. (2525). พระเจ้าเลียบโลกฉบับล้านนา : บทวิเคราะห์. กรุงเทพฯ: ปริญาาศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาจารึกภาษาไทย คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Donaid K. Swearer, Sommai Premchit, and Phaitoon Dokbuakaew (ใน รัตนาพร เศรษฐกุล, 2552: 17) เสนอว่า วรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาเรื่องนี้ ทำให้เกิดการจาริกแสวงบุญเพื่อสร้างสมบุญบารมีตามแนวคิดพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน การเสด็จยังดินแดนสุวรรณภูมิของพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสาวก ได้แก่ พระอานนท์ พระอินทร์ และพระเจ้าอโศก สู่การกลายเป็นนิทานอธิบายเหตุที่มาของชื่อบ้านนามเมือง และทำให้เข้าใจถึงความสามารถของผู้แต่งวรรณคดีพุทธศาสนา ล้านนาเรื่องนี้ที่มีความรอบรู้ในเรื่องเล่าและตำนานอธิบายเหตุ เห็นถึงวิถีชีวิต และความเชื่อของผู้คนในสมัยก่อนได้เป็นอย่างดี (ประคอง นิมมานเหมินท์, พรรณเพ็ญ เครือไทย และลมุล จันทน์หอม บรรณาธิการ, 2554: 260)

บทความนี้มุ่งศึกษาประเด็นอิทธิพลของวรรณคดีพุทธศาสนาเรื่องอื่นที่มีอิทธิพลต่อการประพันธ์พระเจ้าเลียบโลก ผู้ศึกษามีความสนใจเนื่องจากเหตุการณ์บางเหตุการณ์ในวรรณคดีพุทธศาสนา ล้านนาเรื่องนี้มีความคล้ายคลึงกับวรรณคดีพุทธศาสนาบางเรื่อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการสืบทอดธรรมเนียมการแต่งประพันธ์วรรณคดีพุทธศาสนา ล้านนา หรืออิทธิพลการสร้างฉากหรือการสร้างเหตุการณ์ในเรื่องอีกด้วย

1 ที่มาของพระเจ้าเลียบโลก

พระเจ้าเลียบโลกเป็นวรรณคดีพุทธศาสนา ล้านนาที่ทรงคุณค่า และเป็นวรรณคดีไทยเรื่องสำคัญของทางภาคเหนือและภาคอีสาน การศึกษาวรรณคดีพุทธศาสนา ล้านนาเรื่องนี้ จึงจำเป็นต้องศึกษาถึงที่มาด้วย วรรณคดีพุทธศาสนา ล้านนาเรื่องนี้เป็นวรรณคดีที่ได้รับอิทธิพลมา

จากล้านช้าง พระเจ้าเลียบโลกเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาที่มาจากอาณาจักรล้านช้าง ตั้งแต่พ.ศ. 2058 โดยมีพระภิกษุชาวล้านช้างชื่อว่า “พระเทพกุลเถระ” แต่ยังไม่สามารถสรุปได้ว่า พระภิกษุรูปนี้เป็นผู้แต่ง (กตัญญู ชูชื่น ใน พรรณเพ็ญ เครือไทย บรรณาธิการ, 2540: 227) จนกระทั่งกตัญญู ชูชื่น (ใน พรรณเพ็ญ เครือไทย บรรณาธิการ, 2540: 229) ได้มีคำว่า “พระมหาโพธิสมภาร” เป็นผู้รจนา ดังมีปรากฏในพระเจ้าเลียบโลกว่า “ตำนานอันนี้ มหาโพธิสมภาร ลูกช่างเรือ ตีนดอยเก็ง เขียนเอาจิม สวามีธรรมสรเมงอันเอามาแต่ลังกาทวีป ปางเมื่อพระยาหงสาวดีใช้ไฟตลุสานันนั้นแล...” ซึ่งแสดงว่า พระมหาโพธิสมภารเป็นผู้คัดลอกพระเจ้าเลียบโลกมาจากต้นฉบับของพระสวามีธรรมรสซึ่งเป็นฉบับมาจากศรีลังกา เขียรชาย อักษรดิษฐ์ (2552: 6) เสนอข้อสันนิษฐานต่อกรณีพระสวามีธรรมสรเมง หรือ พระธรรมโรโส หรือ พระธรรมรส ภิกษุชาวมอญ ในราวปี พ.ศ. 2050 ที่ได้รับการอุปถัมภ์จากกษัตริย์แห่งหงสาวดีให้เดินทางไปศึกษางานพระพุทธศาสนา พร้อมกับได้รับรู้เรื่องราวของการประดิษฐานพระธาตุและพระพุทธรูปในดินแดนต่างๆ โดยเฉพาะพื้นที่ราชอาณาจักรมอญและดินแดนใกล้เคียง อันประกอบด้วย ล้านนา ฉาน และสิบสองปันนา รวมถึงทางตอนใต้ของจีน ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นการบันทึกเอาไว้ก่อนแล้ว ณ สำนักพระหิน หรือมหาเสลาอาราม ณ กรุงลังกา ต่อมาหลังจากพระธรรมรสเดินทางกลับจากลังกา ได้เดินทางจาริกแสวงบุญไปยังพระธาตุและพระพุทธรูปที่ปรากฏในบันทึกที่พระธรรมรสคัดลอกมา ทั้งในราชอาณาจักรมอญตลอดจนถึงดินแดนใกล้เคียง เท่าที่จะสามารถเดินทางไปถึงได้ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2060-2066 ซึ่งน่าจะเป็น

ระยะเวลาที่พระธรรมรสกลับจากลังกาแล้ว โดยใช้เวลาเดินทางจาริกต่อในดินแดนต่างๆ อีกราว 6 ปี จึงได้เริ่มเขียนงานชิ้นนี้ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2066

ดังนั้น พระเจ้าเลียบโลกจึงมีพระธรรมรสเป็นผู้ประพันธ์ แล้วพระมหาโพธิสมภารเป็นผู้คัดลอก ดังมีระบุในพระเจ้าเลียบโลกว่า หลังจากพระธรรมรสกลับจากศรีลังกาสู่กรุงเทพฯ ก็ได้จาริกนมัสการพระธาตุและพระพุทธรูปในกรุงทริภุชยะเป็นต้นไปจนถึงพระธาตุดอยเก็ง เมืองหอด (ปัจจุบันคือ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่) พระมหาโพธิสมภารซึ่งเป็นคนในพื้นที่นั้น ทราบข่าวการมานมัสการพระธาตุดอยเก็งของพระธรรมรส จึงเข้าพบเพื่อขอคัดลอกบันทึกตำนานพระธาตุและพระพุทธรูปจากท่าน จากนั้นก็มีการคัดลอกวรรณคดีพุทธศาสนาเรื่องนี้สืบทอดกันต่อมา (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 151)

ถึงแม้ว่า วรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาเรื่องนี้จะพบกับข้อมูลที่มาว่า เป็นงานคัดลอกมาจากบันทึกของพระธรรมรสแห่งหงสาวดี โดยพระมหาโพธิสมภารแห่งล้านนาเป็นผู้คัดลอกคนแรกและยังมีพระภิกษุและฆราวาสผู้ชายคัดลอกวรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาเรื่องนี้สืบทอดมาอีกหลายรุ่น ผู้ศึกษาอ่านและศึกษาพระเจ้าเลียบโลกอย่างถี่ถ้วนก็ไม่ตัดสินใจเชื่อว่า วรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาเรื่องนี้มาจากการคัดลอกหนังสือพระธาตุและพระพุทธรูปเพียงอย่างเดียว พอนำพระเจ้าเลียบโลกมาศึกษาเทียบเคียงกับวรรณคดีพุทธศาสนาอินเดีย-ลังกา และวรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาที่ประพันธ์ก่อนพระเจ้าเลียบโลก พบว่ามีฉากและเหตุการณ์ในพระเจ้าเลียบโลกไปคล้ายคลึงพอสมควร แสดงให้เห็นว่าพระเจ้าเลียบโลกได้รับอิทธิพลการประพันธ์มาจากวรรณคดีพุทธศาสนาเรื่องอื่นด้วย เพื่อ

เป็นการแสดงให้เห็นถึงความคล้ายคลึงกันระหว่างวรรณคดีพุทธศาสนา เรื่องอื่นกับพระเจ้าเลียบโลก หรือเพื่อแสดงให้เห็นถึงการรับอิทธิพลจาก วรรณคดีพุทธศาสนาอินเดีย-ลังกา และวรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาที่มี ต่อการประพันธ์พระเจ้าเลียบโลก จึงนำไปสู่การศึกษาเชิงเทียบเคียงกัน ระหว่างพระเจ้าเลียบโลกกับวรรณคดีพุทธศาสนาเรื่องอื่นดังนี้

2 อิทธิพลของวรรณคดีพุทธศาสนาอินเดีย-ลังกาต่อการประพันธ์ พระเจ้าเลียบโลก

ผู้ศึกษาพบว่า ฉากหรือเหตุการณ์บางส่วนในพระเจ้าเลียบโลกมีความคล้ายคลึงกับวรรณคดีพุทธศาสนาอินเดีย-ลังกาทั้งหมด 5 เรื่อง คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา⁴ ทาฐาธาตุงศ์⁵ ทีปวงศ์⁶ และมหาวงศ์⁷ ซึ่งมี เหตุการณ์ที่คล้ายกันถึง 8 เหตุการณ์ (1) เหตุการณ์อดีตพระพุทธเจ้าทั้ง 3 เสด็จ (2) เหตุการณ์พระพุทธเจ้ามอบพระเกศาธาตุ (3) เหตุการณ์ พระพุทธเจ้าประทับรอยพระบาท (4) เหตุการณ์พระพุทธเจ้าโปรดยักษ (5) เหตุการณ์พระพุทธเจ้าโปรดพญานาค (6) เหตุการณ์ยุคเสื่อมแห่ง มนุษยชาติ (7) เหตุการณ์แบ่งพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า และ

⁴ คัมภีร์ที่อธิบายความหมายของคำและความในพระไตรปิฎก (สุภาพรรณ ฌ บางช้าง , 2526: 271)

⁵ คัมภีร์ว่าด้วยเรื่องพระเขี้ยวแก้ว

⁶ คัมภีร์ทางประวัติศาสตร์เล่มแรกของลังกา (พัฒน์ เพ็งผลา, 2549: 154)

⁷ คัมภีร์อรรถกถาของคัมภีร์ทีปวงศ์ (พัฒน์ เพ็งผลา, 2549: 154) สุภาพรรณ ฌ บางช้าง (2526: 402) เสนอว่า คัมภีร์มหาวงศ์คือ คัมภีร์ทีปวงศ์ฉบับปรับปรุงใหม่

(8) เหตุการณ์พระเจ้าอโศกมหาราชกับพระพุทธเจ้า ผู้ศึกษาจะนำเหตุการณ์ทั้ง 8 ในวรรณคดีพุทธศาสนาอินเดีย-ลังกามาเปรียบเทียบกับเหตุการณ์หรือฉากในพระเจ้าเลียบโลกดังนี้

2.1 เหตุการณ์อดีตพระพุทธเจ้าทั้งสามพระองค์เสด็จ

ในพระเจ้าเลียบโลกกล่าวถึงอดีตพระพุทธเจ้าทั้ง 3 พระองค์ไว้ถึง 3 เหตุการณ์ ดังนี้

1) ประดิษฐานพระเกศาธาตุที่กรุงอุปลนคร (กรุงทงสาวดี)

พระสมณโคดมพุทธเจ้ามอบพระเกศาธาตุ 8 เส้น⁸ แก่พ่อค้าสองพี่น้องมีชื่อว่า “ตปุสสะ” และ “ภัลลิกะ” นำไปประดิษฐานยังภูเขาที่มีชื่อว่า “สิงคุตตรบรรพต” ในกรุงอุปลนคร (กรุงทงสาวดี) ซึ่งเป็นสถานที่พระพุทธเจ้าในอดีตทั้ง 3 พระองค์ เคยนำพระเกศาธาตุของพระองค์มาประดิษฐานไว้ (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 29-34) เหตุการณ์นี้ตรงกับอรรถกถาโคตมพุทธวงศ์ แต่พระพุทธเจ้ามิได้มอบพระเกศาธาตุแก่พ่อค้าทั้งสองคน

⁸ ระหว่างทางพ่อค้าสองพี่น้องได้ผ่านเมืองเซตุดรนนคร ได้มอบพระเกศาธาตุ 2 เส้นถวายแด่พระเจ้าเซตุดรนนคร และถูกพยานาคขโมยไป 2 เส้น จึงเหลือพระเกศาธาตุเพียง 4 เส้นไปยังกรุงอุปลนคร (ทงสาวดี) (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 31)

2) อติตพระพุทธเจ้าทั้ง 3 พระองค์โปรดยักษอารักษ์

พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยบริวารอันประกอบด้วยพระสาวก พระอินทร์ และพระเจ้าอโศก เดินทางมาถึงเมืองแรม ตรงก้อนหินใหญ่ ก้อนหนึ่ง พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับพระอนานนท์ว่า ที่แห่งนี้มียักษ์ตนหนึ่ง ปกปักษ์รักษาอยู่ อติตพระพุทธเจ้าทั้ง 3 ล้วนเคยเสด็จมาโปรด จนมาถึงสมัยของเรา เราก็ต้องโปรดยักษอารักษ์ตนนี้ รวมทั้งพระศรีอารีย์ (พระอนาคตพุทธเจ้า) ด้วย (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 57-59) เหตุการณ์นี้สันนิษฐานว่า ได้รับอิทธิพลมาจากเหตุการณ์โปรดยักษของ อติตพระพุทธเจ้าทั้ง 3 ซึ่งมีปรากฏในพุทธวงศ์กุสันธพุทธเจ้ากับอรรถกถาพุทธวงศ์ของอรรถกถากุสันธพุทธวงศ์ คือ พระกุกุสันธพุทธเจ้า เสด็จโปรดยักษกินคนนามว่า “นรเทพ” (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย เล่มที่ 73, 2525: 637, 644-645) และ อรรถกถากัสสปพุทธวงศ์กล่าวว่า พระกัสสปพุทธเจ้าทรงโปรดยักษที่ จำแลงเป็นพระราชาแล้วไล่จับคนในเมืองกินนามว่า “นรเทพ” (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย เล่มที่ 73, 2525: 677-678) ดังนั้น ถึงแม้ว่ายักษที่อติตพระพุทธเจ้าทั้ง 2 พระองค์ โปรดจะมีชื่อเหมือนกัน แต่ก็เป็นคนละตนกัน แล้วในอรรถกถาพุทธวงศ์ ของพระโกนาคมนพุทธเจ้ากลับไม่กล่าวถึงเหตุการณ์โปรดยักษเลย แต่ ทว่าเหตุการณ์โปรดยักษของอติตพระพุทธเจ้าทั้ง 3 ในพระเจ้าเลียบโลก ไม่คล้ายกับอรรถกถาพุทธวงศ์เลยทีเดียว เพราะไม่มีเหตุการณ์ที่อติต พระพุทธเจ้าไม่สามารถโปรดยักษได้จนต้องให้พระสมณโคดมพุทธเจ้าเสด็จ มาโปรดอย่างในพระเจ้าเลียบโลก

3) พระพุทธเจ้าทั้ง 3 พระองค์ประทับรอยพระบาท

เหตุการณ์อดีตพระพุทธเจ้าทั้ง 3 ประทับรอยพระบาท นั้นมีปรากฏในพระเจ้าเลียบโลกถึง 3 เหตุการณ์ด้วยกัน เช่น เหตุการณ์แรกคือ พระพุทธเจ้าเสด็จพร้อมด้วยพุทธบริวารไปประทับยังกรุงโกสัมพี แล้วเสด็จเสวยภัตตาหารที่เวภารบรรพต (ดอยรังรุ้ง) พญานาคตนหนึ่งทูลขอรอยพระบาทจากพระองค์ ซึ่งในที่แห่งนี้อดีตพระพุทธเจ้าทั้ง 3 ทรงเคยประทับรอยพระบาทไว้ (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 19-20) เหตุการณ์ที่สองคือ อดีตพระพุทธเจ้าทั้ง 3 เคยเสด็จโปรดพญาอาพวกยักษ์แล้วทรงประทับรอยพระบาทไว้ที่เมืองอาพวินคร (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 89-90) และเหตุการณ์สุดท้ายคือ อดีตพระพุทธเจ้าทั้ง 3 เคยเสด็จโปรดเทวดาในเมืองโคแล้วทรงประทับรอยพระบาทไว้ (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 98) สันนิษฐานว่าการประทับรอยพระบาทของพระพุทธเจ้ามีปรากฏในพระไตรปิฎก 2 แห่งด้วยกัน คือเรื่องสโกฏกโกรัมชทายกเถราปทาน ซึ่งเป็นเรื่องราวของพระภิกษุนามว่า “สโกฏกโกรัมชทายกเถระ” กล่าวว่าในอดีตชาติของพระภิกษุรูปนี้ได้บูชารอยพระบาทแห่งพระสิขีพุทธเจ้าด้วยดอกหงอนไก่ (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย เล่มที่ 71, 2525: 830-831) และเรื่องโกรัมชปุพผิยเถราปทาน ซึ่งเป็นเรื่องราวของพระภิกษุนามว่า “โกรัมชปุพผิยเถระ” กล่าวว่าในอดีตชาติของพระภิกษุรูปนี้เคยบูชารอยพระบาทแห่งอดีตพระพุทธเจ้านามว่า “พระตีสสพุทธเจ้า” ด้วยดอกหงอนไก่เช่นกัน (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย เล่มที่ 72, 2525: 39-40) แสดงว่าพระพุทธเจ้ามีพุทธกิจในการประทับรอยพระบาทด้วย ดังอดีตพระพุทธเจ้าสองพระองค์คือ พระตีสสพุทธเจ้าและพระสิขีพุทธเจ้า

2.2 เหตุการณ์พระพุทธเจ้ามอบพระเกศาธาตุ

ในพระเจ้าเลียบโลกปรากฏเหตุการณ์พระพุทธเจ้ามอบพระเกศาธาตุอยู่บ่อยครั้ง จากการสังเกตเหตุการณ์เหล่านี้พบว่า การมอบพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้ามีเหตุปัจจัยด้วยกัน 3 ประการ คือ

1) พระพุทธเจ้าทรงมอบพระเกศาธาตุเพราะทรงทำ

ตามพุทธประเพณี เช่น พระพุทธเจ้าทรงมอบพระเกศาธาตุแก่พ่อค้าสองพี่น้องนามว่า “ตปุสสะ” และ “ภัลลิกะ” นำไปประดิษฐานร่วมกับพระเกศาธาตุของอดีตพระพุทธเจ้าทั้ง 3 ยังกรุงอุปลนคร (กรุงหงสาวดี) (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 29-34) เหตุการณ์พ่อค้าสองพี่น้องในพระเจ้าเลียบโลกแตกต่างกับเหตุการณ์ที่สองพ่อค้าถวายตนเป็นอุบาสกคู่แรกของพุทธศาสนาซึ่งมีปรากฏในอรรถกถาโคตมพุทธวงศ์ (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัยเล่มที่ 73, 2525: 727) ซึ่งพระพุทธเจ้าไม่ได้มอบพระเกศาธาตุแต่สองพ่อค้า

2) พระพุทธเจ้าทรงมอบพระเกศาธาตุเพราะสถานที่

แห่งนี้เหมาะแก่การรองรับพระศาสนา เช่น หลังจากพระพุทธเจ้าโปรดยักษ์ที่อาศัยอยู่บนโลหกุฏบรรพต (ดอยจอมทอง) ในเมืองพะยากแล้วพระองค์ทรงประทับอยู่บนโลหกุฏบรรพต ขณะผู้เป็นเจ้าของเมืองพะยากนำอาหารและน้ำดื่มขึ้นไปถวายพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงพิจารณาว่า สถานที่แห่งนี้เหมาะสำหรับตั้งพระศาสนา พระเจ้าโศกจึงทูลขอพระเกศาจากพระพุทธเจ้า เพื่อประดิษฐานไว้ในดินแดนแห่งนี้ โดยนำ

ผอบทองมารองรับแล้วใส่ไว้ในผอบแก้วมรกตสีเปลือกไข่เขียวอีกชั้นหนึ่ง แล้วนำพระธาตุประดิษฐานยังถ้ำในบริเวณนั้น (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 102)

3) พระพุทธเจ้าทรงมอบพระเกศาธาตุเพราะมีผู้ทูลขอ

เช่น พระพุทธเจ้าเสด็จยัจริมฝั่งแม่น้ำระมิงค์แล้วทรงพบก้อนหินรูปเต่าและประทับนั่งบนก้อนหินเต่านั้น พญานาคผู้พำนักอยู่ในแม่น้ำระมิงค์ขึ้นมากระทำการสักการะพระพุทธเจ้าพร้อมทูลขอพระเกศาธาตุ แต่พระพุทธเจ้าทรงแลเห็นว่า ที่แห่งนี้ไม่มีถ้ำที่สามารถประดิษฐานพระเกศาธาตุได้ จึงไม่ทรงมอบพระเกศาธาตุตามที่พญานาคทูลขอ พญานาคจึงเปลี่ยนเป็นทูลขอให้พระพุทธเจ้าประทับรอยพระบาทไว้ในที่แห่งนี้ เพื่อไว้เป็นที่สักการะของมนุษย์และเทวดาทั้งหลายแทน พระพุทธเจ้าจึงประทับรอยพระบาทไว้ (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 116)

เหตุการณ์พระพุทธเจ้ามอบพระเกศาธาตุไม่มีปรากฏในพระไตรปิฎก รวมทั้งวรรณคดีพุทธศาสนาหลังกายอย่างอรรถกถาด้วย แต่กลับมีปรากฏในมหาวงศ์ที่ว่า พระพุทธเจ้าประทานพระเกศาธาตุแด่พระสุนทรเทพบุตร (ใน ดนัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์, 2555: 13) ส่วนเหตุการณ์พระพุทธเจ้ามอบพระเกศาธาตุแด่สองพ่อค่านั้นถึงจะมีต้นเค้ามาจากอรรถกถาโคตมพุทธวงศ์ก็ตาม แต่ในอรรถกถาเรื่องนี้กลับไม่ได้กล่าววว่า พระพุทธเจ้าทรงมอบพระเกศาธาตุแก่สองพ่อค่านำไปยังกรุงอุปลนคร (หงสาวดี)

2.3 เหตุการณ์พระพุทเจ้าประทับรอยพระบาท

พระพุทเจ้าประทับรอยพระบาทลงในสถานที่ที่พระองค์เสด็จไปเท่าที่มีปรากฏในพระเจ้าเลียบโลก เช่น พระพุทเจ้าเสด็จยังเมืองลี้ (ลำพูน) พญานาคทูลขอให้พระพุทเจ้าประทับรอยพระบาทไว้เป็นที่สักการะของมนุษย์และเทวดาทั้งหลาย (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 16) หรือสังเกตว่าตั้งแต่กัณฑ์ที่ 3 เป็นต้นมา เมื่อพระพุทเจ้าเสด็จไปที่แห่งใดผู้คนในพื้นที่นั้นจะทูลขอให้พระองค์ประทับรอยพระบาทไว้ สันนิษฐานว่า คงมาจากการเลียนแบบเหตุการณ์ในมหาวงศ์และท้าวธาดวงศ์ว่า พระพุทเจ้าเสด็จประทับรอยพระบาทบนเขาสุมนภูฏ (ใน ดนัยปริชาเพิ่มประสิทธิ์, 2555: 30-31) ซึ่งไม่มีผู้ใดทูลขอ แต่เป็นการประทับรอยพระบาทด้วยพระองค์เอง อาจจะเป็นพุทประเพณี

2.4 เหตุการณ์พระพุทเจ้าโปรดยักษ

ในพระเจ้าเลียบโลกกล่าวว่ามียักษ์ตนหนึ่งอยู่มาตั้งแต่ปฐมกัลป์ อดีตพระพุทเจ้าทั้ง 3 พระองค์เสด็จมาโปรดยักษตนนี้ก็ไม่สามารถละความโกรธโมโหร้ายของตนได้ พระสมณโคดมพุทเจ้าจึงเสด็จมาโปรดยักษตนนี้จึงสำแดงฤทธิ์เป็นฝนถ้ำร้อนบ้าง ก้อนดินและอาวุธต่างๆ บันดาลเป็นไฟและลมพุงทำร้ายพระพุทเจ้า แต่พระองค์สามารถสกัดกั้นได้ด้วยฤทธิ์ ยักษเห็นเป็นอัศจรรย์จึงน้อมรับบูชาพระพุทเจ้าตั้งแต่นั้นมา (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 40-41) เหตุการณ์ในตอนนี้มี ความคล้ายกับเหตุการณ์ที่พระพุทเจ้าทรมานยักษครั้งที่พระองค์เสด็จลังกาทวีป ซึ่งมีปรากฏในสมันตปาสาทิกา มหาวงศ์ ท้าวธาดวงศ์ และทีป

วงศ์ ซึ่งในสมันตปาสาทิการะบุว่า พระพุทธเจ้าทรงทราบณัฏฐแล้ว ตั้ง
เป็นอารักขาเกาะตัมพปณณทวิป (เกาะลังกา) (มหามกุฏราชวิทยาลัย,
2554: 148) ส่วนมหาวงศ์ ทาฐาธาตุงศ์ และทีปวงศ์ คล้ายกันคือ
พระพุทธเจ้าทรงทราบณัฏฐให้หวาดกลัวจนพากันวิ่งที่ไปชายเกาะ แล้ว
พระองค์ทรงใช้ฤทธิลวดเกาะคิริทวิปมาชิดเกาะลังกา ยักษ์ทั้งหลายจึงพา
กันย้ายกันไปที่เกาะคิริทวิปแทน พระพุทธเจ้าจึงทรงผลักเกาะคิริทวิป
ออกไปจากเกาะลังกาทวิป (दन्य पैम प्रिषा प्रसिथी, 2555: 11-12 และ
กรมศิลปากร, 2557: 5-9)

ต่อมาปรากฏเรื่องพญาอ้าวกยักษ์แห่งเมืองอาฬวี อดีต
พระพุทธเจ้าทั้ง 3 เสด็จมาโปรดก็ไม่สำเร็จ จนกระทั่งพระสมณโคดมพุทธ
เจ้าต้องเสด็จมาโปรดให้พญายักษ์ตนนี้เลิกกินคน (หนังสือตำนานพระเจ้า
เลียบโลก, 2541: 89) เนื้อหาในส่วนนี้ตรงกับอรรถกถาพญาสุตตรที่ว่า
พระเจ้าอาฬวีราชประพาสาปาล่าสัตว์แล้วทรงติดตามกวางไปยังต้นไทรอัน
เป็นที่สถิตของอ้าวกยักษ์ ยักษ์ตนนี้หมายจับพระราชากินเป็นอาหาร
แต่พระองค์ว่าจะเอาชาวเมืองมาให้กินแทนพระองค์วันละคน ยักษ์จึงยอม
ปล่อยพระองค์ไป พระราชาเริ่มจากการนำนักโทษในเรือนจำไปเป็นเครื่อง
สังเวกแก่ยักษ์วันละคนจนหมด ต่อมาเลือกให้นำเด็กน้อยในพระนครไปให้
ยักษ์กินจนหมด จะมีก็เหลือเพียงพระราชาโอรสของพระองค์เท่านั้น
พระราชาจึงทรงต้องยินยอมมอบพระราชาโอรสน้อยให้เป็นอาหารของ
อ้าวกยักษ์ พระพุทธเจ้าทรงทราบด้วยทิพยญาณแล้วเสด็จมาโปรด
อ้าวกยักษ์ด้วยธรรมะของพระองค์ก็ทำให้อ้าวกยักษ์เลื่อมใสในพระ
รัตนตรัยแล้วตั้งมั่นว่าจะไม่กินคนหรือสิ่งมีชีวิตอื่นอีกต่อไป ถึงแม้ว่าเรื่อง

พญาอาฬวกยักษ์ในพระเจ้าเลียบโลกจะมีเค้ามาจากอรรณภคาอาฬวกสูตร แต่ผู้ประพันธ์เสริมแต่งจินตนาการของตนเองลงไป เช่น อธิบายเหตุการณ์ การเกิดขึ้นของเมืองอาฬวีนคร ซึ่งไม่มีปรากฏในอรรณภคาอาฬวกสูตร ในพระเจ้าเลียบโลกกล่าวว่า หลังจากพระโกนาคมนพุทธเจ้าเสด็จมาโปรด พญาอาฬวกยักษ์แล้วกลับไม่ยอมเชื่อและไม่ยอมรับนับถือพระรัตนตรัย หลังจากนั้นก็มีพระราชพาพระองค์หนึ่งครองกรุงละโว้ อันมีแคว้นแคว้นในกรุง อโยธยา (อโยธยา) ทรงออกเสด็จประพาสป่าเพื่อล่าเนื้อ เทวดาทิ้งหลาย รวมทั้งพญาอาฬวกยักษ์ผู้เป็นหัวหน้า ประรณนาให้มีผู้คนมาสร้างบ้านสร้าง เมืองอยู่ในที่อยู่ของตน จึงคลใจให้พระราชพาพร้อมด้วยพระชายาและพระราชบริพารติดตามออกประพาสป่า เทวดาจำแลงเป็นกวางทองล่อให้ พระราชพาพร้อมด้วยพระชายาและพระราชบริพารติดตามไปจนถึงดินแดน ที่เทวดาและพญาอาฬวกยักษ์ต้องการให้สร้างเมือง ยักษ์ทั้งหลายจำแลง เป็นคนเข้าช่วยสร้างเมืองจนกลายเป็นเมืองอาฬวี (หนังสือตำนานพระเจ้า เลียบโลก, 2541: 90-92)

การอธิบายมาเบื้องต้นทั้งหมดนี้ ทำให้เห็นอย่างชัดเจนว่า เหตุการณ์พระพุทธเจ้าโปรดยักษ์ในพระเจ้าเลียบโลกได้รับอิทธิพลมาจาก อรรณภคาอาฬวกสูตร อรรณภคา กุสันธพุทธวงศ์ และอรรณภคากัสสป พุทธวงศ์ รวมทั้งวรรณคดีพุทธศาสนาเรื่องทีปวงศ์ มหาวงศ์ และทาสฐาตุ วงศ์ มีอิทธิพลต่อการแต่งเหตุการณ์พระพุทธเจ้าโปรดยักษ์ในพระเจ้าเลียบ โลกเช่นกัน แต่มีความแตกต่างที่ว่า พระพุทธเจ้าในทีปวงศ์ มหาวงศ์ และ ทาสฐาตุวงศ์ ทรงต้องการขบไล่ยักษ์เพื่อให้มนุษย์สามารถดำรงชีพอยู่เพื่อ สืบทอดพระศาสนาของพระองค์ในลังกาทวีปได้ แต่พระพุทธเจ้าใน

พระเจ้าเลียบโลกกลับทรงใช้วิธีที่ประนีประนอมคือการโปรดให้ยักษ์นับถือ พระรัตนตรัยและเลิกกินคน คงเนื่องมาจากคติในดินแดนแถบนี้ที่นับถือ ยักษ์เป็นอารักษ์ จึงมีความผูกพันกับยักษ์ในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์รักษาดินแดน ด้วย เช่น การบูชาปู่แสะย่าแสะ เนื่องจากผู้ประพันธ์เลือกใช้เหตุการณ์ใน ที่ปวงศ์ มหาวงศ์ และท้าวสุทนต์เป็นเหตุการณ์บางเหตุการณ์ของพระเจ้า เลียบโลก แต่กลับไม่แต่งตั้งให้พระพุทธรูปเจ้าทรงขับไล่ยักษ์ออกไปจากพื้นที่ คงเพราะเหตุที่กล่าวมานี้เอง ฮาร์ลด์ ฮุนตือส (ในสุภัญญา ภัทราชัย, บรรณาธิการ, 2538: 49) เสนอความเห็นในประเด็นที่พระพุทธรูปศาสนาเข้า มามีอิทธิพลต่อวรรณคดีศาสนาล้านนาอย่างน่าสนใจว่า ทรรศนะทางพุทธ ศาสนาอาจมีผลต่อการลดทอนบทบาทของเทวดาอารักษ์ในคติความเชื่อ เดิม และเชิดชูตัวละครที่เป็นพระพุทธรูปเจ้า พระสาวก และบุคคลในคัมภีร์ พุทธศาสนาให้มีบทบาทที่โดดเด่นจนข่มตัวละครที่มาจากคติความเชื่อเดิม เช่น ยักษ์ นาค หรือ ปีศาจ เป็นต้น

2.5 เหตุการณ์พระพุทธรูปเจ้าโปรดพญานาค

ในพระเจ้าเลียบโลกกล่าวถึง พระพุทธรูปเจ้าเสด็จขึ้นไปทางทิศเหนือ ของฝั่งแม่น้ำระมิงค์ ทรงพบกับพญานาคผู้มีใจหยาบกระด้าง แล้วมุ่งทำ ร้ายพระพุทธรูปเจ้า พระองค์ทรงทรมานพญานาคตนนี้โดยบันดาลไม่ให้ พญานาคขยับร่างกายได้ พญานาคจึงรู้ว่า ผู้ที่ตนจะทำร้ายนั้นคือพระพุทธรูปเจ้า จึงอธิษฐานขึ้นว่า หากบุคคลผู้นี้เป็นพระพุทธรูปเจ้าจริงขอให้ร่างของตน สามารถขยับได้ดังเดิม พระพุทธรูปเจ้าจึงทรงคลายฤทธิ์ลง พญานาคจัด อาสนะให้พระพุทธรูปเจ้าประทับแล้วถวายอาหารพร้อมด้วยเครื่องบูชาต่างๆ แต่พระพุทธรูปเจ้ากลับเสวยไม่ได้ พญานาคจึงเนรมิตน้ำพุ่งขึ้นจากแผ่นดิน

แล้วนำขันทองคำรองน้ำมาถวายและปรนนิบัติพระพุทธเจ้าอย่างดี พญานาคน้อยรับสมทานศีล 5 เป็นพุทธมามกะ และควักดวงตาทั้งสองข้างถวายพระพุทธเจ้าเป็นพุทธบูชา (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 16) เหตุการณ์นี้ตรงกับเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงมานพญานาคในเรื่องชฎิล 3 พี่น้องที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก ที่ว่า พระพุทธเจ้าเสด็จโปรดชฎิลสามพี่น้อง คือ อูรุเวลกัสสป นทิกัสสป และ คยากัสสป ชฎิลทั้งสามตนเชื่อเชิญให้พระพุทธเจ้าประทับยังโรงบูชาไฟ พญานาคเห็นพระพุทธเจ้าเสด็จประทับในที่แห่งนี้ก็ไม่พึงพอใจจึงหมายเข้าทำร้ายพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงบังคับร่างของพญานาคไว้ด้วยฤทธิ์ พญานาคไม่พอใจที่พระพุทธเจ้าทำเช่นนี้กับตนจึงพ่นไฟสู้กับพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงเพ่งเตโชกสิณบังเกิดเป็นไฟต้านไว้ ต่อมาพญานาคยอมแพ้จึงลงไปชดอยู่ในบาตรของพระพุทธเจ้า (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัยเล่มที่ 6, 2525: 87-90) ส่วนการที่พญานาคควักดวงตาถวายเป็นพุทธบูชาสันนิษฐานว่า คงมาจากเหตุการณ์หนึ่งในชาดกมากกว่า เช่น ชาดกเรื่องสีวีราชชาดก กล่าวถึงพระเจ้าสีวีราชทรงมอบดวงตาของพระองค์ให้แก่พราหมณ์ตาบอด เป็นต้น (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัยเล่มที่ 61, 2525: 56-57)

2.6 เหตุการณ์ยุคเสื่อมของมนุษยชาติ

ในพระเจ้าเลียบโลกส่วนกัณฑ์ที่ 10 พระพุทธเจ้าตรัสถึงกลียุค หลังจากพระองค์เสด็จปรินิพพานไปแล้วไว้อย่างน่ากลัว ซึ่งแสดงถึงความเสื่อมทรามในจิตใจของมนุษย์ที่หาศีลธรรมมิได้ ทั้งยังปรากฏความเปลี่ยนแปลงของมนุษย์จากการเป็นคนดีเป็นคนเลว จากคนเลวเป็นคนดี

(หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 135-139) เมื่อพิจารณา เหตุการณ์ยุคเสื่อมของมนุษยชาติในพระเจ้าเลียบโลกแล้วจะพบว่า มีความสอดคล้องกับพุทธพยากรณ์พระสุบินของพระเจ้าปเสนทิโกศลใน อรรถกถาสุบินชาดก ขอยกเพียงหนึ่งตัวอย่างมาเป็นสังเขปดังนี้ “ก่อนหิน ก็จะไม่ลอยฟูขึ้นมาตั้งอยู่เหนือน้ำ คือว่าคนทั้งหลายที่เคยเป็นมิจฉาทิฐิ มิ ทมิฬชาวเขา เป็นต้น พวกเขาจะมีใจเลื่อมใสในพระรัตนตรัย จะเลิกละ มิจฉาทิฐิเสีย จะรู้จักให้ทานรักษาศีลฟังเทศน์และเจริญภาวนา ส่วนน้ำเต้า จมลงไปใต้น้ำ คือ คฤหัสถ์ผู้เคยเลื่อมใสในพระรัตนตรัยกลับกลายเป็น อัมธพาลปัญญาอ่อน ไม่รู้จักบุญไม่รู้จักบาป ประพฤติผลในศีลธรรม” (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 136) ตัวอย่างนี้ได้รับอิทธิพลมา จาก 2 ใน 16 ความฝันของพระเจ้าปเสนทิโกศลนำมาเปรียบเปรยเชิง อุปมาว่าสิ่งที่คิดว่าไม่สามารถเป็นไปได้ แต่สามารถเป็นไปได้อย่างคนชั่ว สามารถกลายเป็นคนดีได้ เหมือนดังก่อนหินที่มีน้ำหนักมากแต่กลับ สามารถลอยน้ำได้ ส่วนคนดีสามารถเป็นคนชั่ว เหมือนดั่งน้ำเต้าที่เบาแต่ กลับจมน้ำนั่นเอง

2.7 เหตุการณ์การแบ่งพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า

ในพระเจ้าเลียบโลก กัณฑ์ที่ 11 กล่าวถึงหลังจากพระพุทธเจ้า ปรีณิพพานแล้ว พระอรหันต์ เทวดา และพระราชาทั้งหลาย ต่างแบ่ง พระบรมสารีริกธาตุ แล้วบรรยายว่าแบ่งเป็นพระอัฐิส่วนไหนมีจำนวน เท่าไร แล้วนำไปประดิษฐานที่ใดบ้าง (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 142-143) ซึ่งส่วนนี้พ้องกับเรื่องพุทธวงศ์ในพระไตรปิฎกคือ “ธาตุ ภาชนียกถา” แต่มีความแตกต่างและคาดเคลื่อนกันพอสมควร

ขอยกตัวอย่างเพียงบางส่วน เช่น ผ้าอาบนํ้านำไปไว้ในเมืองโกศล (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 143) แต่ในธาตุภาษณียกถาว่า ผ้าอาบนํ้าอยู่ในจำปานคร ส่วนอุณาโลมอยู่ในแคว้นโกศล (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย เล่มที่ 73, 2525: 740) เข้าใจว่าผู้ประพันธ์ตั้งใจบิดเบือนเล็กน้อยเพราะบางส่วนก็ตรงกับธาตุภาษณียกถา คงเพื่อให้ความชอบธรรมว่าพระธาตุรวมทั้งเครื่องราชูปโภคของพระพุทธเจ้าต้องมาประดิษฐานในดินแดนที่ปรากฏในพระเจ้าเลียบโลกเท่านั้น เพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่ประพันธ์ขึ้น

2.8 เหตุการณ์พระเจ้าอโศกกับพระพุทธเจ้า

ในพระเจ้าเลียบโลกกล่าวว่า พระเจ้าอโศกที่คอยติดตามปรนนิบัติพระพุทธเจ้าไปทุกหนทุกแห่ง ถึงมีบางช่วงที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปพระองค์เดียว หรือมีเพียงพระภิกษุที่เป็นสาวกเท่านั้นที่ติดตาม แต่พระเจ้าอโศกถือได้ว่าเป็นตัวละครที่กล่าวถึงบ่อยครั้งมาก แต่อาจทำให้เกิดความสับสนเนื่องจากพระเจ้าอโศกต้องหมายถึงพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งปาณลิบุตร ซึ่งเป็นบุคคลสมัยหลังพุทธกาล ห่างจากสมัยพระพุทธเจ้ามีพระชนม์ชีพอยู่สองร้อยกว่าปี โดยในพระเจ้าเลียบโลกว่าพระเจ้าอโศกมีพระชนม์ชีพอยู่ห่างจากสมัยพุทธกาลเป็นเวลา 218 ปี (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 25) แต่ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ระบุว่า พระเจ้าอโศกมหาราชทรงครองราชย์อยู่ช่วง พ.ศ. 270-312 (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ใน ภัทรพร สิริกาญจน 2557: 3) ซึ่งถือว่าระยะเวลาที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงดำรงพระชนม์ชีพอยู่ที่ปรากฏในพระเจ้าเลียบโลกกับข้อมูลทางประวัติศาสตร์ไม่ได้ห่างไกลกันนัก ส่วนในกัณฑ์ที่ 2 กลับระบุถึงพระ

เจ้าอโศกสองพระองค์คือ พระเจ้าอโศกแห่งเมืองกุสินารา เป็นผู้ร่วมเสด็จไปกับพระพุทธเจ้า และพระพุทธเจ้าตรัสพยากรณ์ถึงพระเจ้าอโศกแห่งปาฏลีบุตรว่าจะเป็นผู้แบ่งพระธาตุของพระองค์ไปประดิษฐานยังสถานที่ต่างๆ ในชมพูทวีป (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 25)

ดังนั้นพระเจ้าอโศกที่คอยติดตามพระพุทธเจ้าจึงไม่ใช่พระเจ้าอโศกมหาราชในประวัติศาสตร์ ถึงแม้ว่าในสมันตปาสาทิกากจะกล่าวถึงพระเจ้าอโศกเพียงพระองค์เดียวคือ พระเจ้าอโศกแห่งปาฏลีบุตร (พระเจ้าอโศกมหาราช) พระเจ้าเลียบโลกยังกล่าวถึงพระเจ้าอโศกแห่งปาฏลีบุตรว่าเป็นหนึ่งในห้าธรรมิกราชที่อุบัติขึ้นเพื่อเกื้อกูลพระศาสนา (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 122) ซึ่งไม่มีคติเรื่องธรรมราชาทั้ง 5 ปรากฏในวรรณคดีพุทธศาสนาอินเดีย-ลังกา แต่ไม่ปฏิเสธว่า ในอรรถกถามหาปรินิพพานสูตรก็กล่าวถึงพระเจ้าอโศกแห่งปาฏลีบุตรว่าเป็นผู้เกื้อกูลพระพุทธรศาสนาในอนาคต (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย เล่มที่ 13, 2525: 468, 470-471) เป็นต้น ส่วนที่สมันตปาสาทิกากล่าวถึงพระเจ้าอโศกแห่งปาฏลีบุตรสร้างวิหาร 84,000 แห่ง ซึ่งประกอบด้วยพระเจดีย์ 84,000 องค์ไว้ในพระนคร 84,000 แห่ง ทั่วทั้งชมพูทวีป (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2554: 79) พระเจ้าเลียบโลกกล่าวถึงพระราชกรณียกิจนี้เช่นกันในกัณฑ์ที่ 11 กล่าวถึงการสร้างศาสนสถานของพระเจ้าอโศกแห่งปาฏลีบุตร คือ พระองค์ทรงสร้างวิหาร 84,000 แห่ง และทรงสร้างเจดีย์ 84,000 แห่ง ตามเมืองที่พระบรมธาตุไปถึง (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 147)

แสดงว่าผู้ประพันธ์ตั้งลักษณะเด่นของพระเจ้าอโศกแห่งปาฏลีบุตรที่มีปรากฏในสมันตปาสาทิกามาเป็นต้นเค้าของพระเจ้าอโศกแห่งกุสินาราที่ร่วมเสด็จไปกับขบวนของพระพุทธเจ้ายังดินแดนต่างๆ แต่ในพระเจ้าเลียบโลกเองก็ยังคงกล่าวถึงพระเจ้าอโศกแห่งปาฏลีบุตรในฐานะธรรมราชาผู้เกื้อกูลพระพุทธศาสนาในอนาคต และยังกล่าวถึงพระราชกรณียกิจของพระเจ้าอโศกแห่งปาฏลีบุตรเช่น บทบาทการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุกับการสร้างศาสนสถาน เป็นต้น

3 อิทธิพลของวรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาต่อการประพันธ์พระเจ้าเลียบโลก

วรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาที่มีอายุเก่าแก่กว่าพระเจ้าเลียบโลกหรือประพันธ์มาก่อนพระเจ้าเลียบโลกมีอยู่หลายเรื่อง ดังตารางเวลาเทียบปีพุทธศักราชที่ประพันธ์วรรณคดีพุทธศาสนาล้านนา ซึ่งเจียรชาย อักษรดิษฐ์ (2552: 22) ได้ปรับปรุงขึ้นจากบทความวิชาการเรื่อง “บทบาทของพุทธศาสนาในงานวรรณกรรมล้านนา” ของ ฉัตรยุพา สวัสดิพิพาณิชย์ พบว่า วรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาที่เก่าแก่ที่สุดคือ จามเทวีวงศ์ (พ.ศ. 1953-1960) ตามมาด้วย สิंहคันทาน (พ.ศ. 1953-1960) ตำนานพระธาตุดอยตุง (1983-2030) ตำนานพระธาตุแช่แห้ง (พ.ศ. 2017) พระพุทธพุกาม และมูลศาสนา (พ.ศ. 1900-2030) พระพุทธญาณเจ้า (พ.ศ. 2053) ปัญญาสชาติก (พ.ศ. 2000-2200) ตำนานพระธาตุ (พ.ศ. 2029) สังขยาปกาสกะ (พ.ศ. 2058) เวสสันดรที่ปณี (พ.ศ. 2060)

จักกวางทีปนี (พ.ศ.2063) และ สังขยาปกาสกฏีกา (พ.ศ.2063) ซึ่ง พระเจ้าเลียบโลกประพันธ์ขึ้นในราวพ.ศ. 2060-2066 เมื่อเทียบช่วง พุทธศักราชที่ประพันธ์วรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาจึงทำให้มีข้อสมมติฐานว่า พระเจ้าเลียบโลกนอกจากจะได้อิทธิพลจากวรรณคดีพุทธศาสนาลังกา แล้วต้องได้รับอิทธิพลวรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาที่ประพันธ์มาก่อนหน้านี้ด้วย วรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาที่แต่งขึ้นก่อนพระเจ้าเลียบโลกที่มี แนวโน้มว่ามีอิทธิพลต่อการประพันธ์นั้นมีด้วยกัน 2 เรื่องดังนี้

3.1 พระเจ้าเลียบโลกกับจามเทวีวงศ์

จามเทวีวงศ์⁹ เป็นวรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาเรื่องหนึ่งที ผู้ประพันธ์พระเจ้าเลียบโลกนำเหตุการณ์บางส่วนมาใส่ไว้ในเรื่อง อย่าง เหตุการณ์ในพระเจ้าเลียบโลกที่ว่า พระพุทธเจ้าตรัสกับพระสารีบุตรว่า ในอนาคตสถานที่แห่งนี้จะกลายเป็นเมืองใหญ่ จะมีพระราชาพระองค์หนึ่ง มีพระนามว่า “อาทิตตราช” เสวยราชสมบัติในเมืองนี้ พระธาตุแห่งเราจะ บังเกิดขึ้นแก่พระราชาพระองค์นี้ แล้วพระราชาก็ทรงสร้างพระเจดีย์ใหญ่ ขึ้น พระศาสนาของเราจะประดิษฐานในเมืองนี้ที่มีชื่อว่า “หริภุญชัย ประเทศ” (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 16) ตรงกับจามเทวี

⁹ อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล (2557: 131-147) เสนอว่า ชื่อจริงของจามเทวีวงศ์บาลีที ศึกษาอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน คือ หริภุญชัยนิเทศ (สามารถศึกษาเพิ่มเติมใน อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล.(2557). รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัย ชินกาลมาลินี และจามเทวีวงศ์: ตำนานบ้านเมืองล้านนา ตำนานพระศาสนาห้าพัน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) แต่สำหรับผู้ศึกษาจะยึดใช้เป็นจามเทวี วงศ์ตามที่นิยมตลอดบทความนี้

วงศ์ที่ว่าพระพุทธเจ้าตรัสพยากรณ์แก่ชาวเมงควนบุตรว่า สถานที่แห่งนี้จะกลายเป็นเมืองใหญ่ นามว่า“หริภุญไชย” เมื่อพระราชกษัตริย์ยิ่งใหญ่ชื่อว่า “อาทิจจราช” พระธาตุของเราจะบังเกิดขึ้นในเมืองแห่งนี้ และพระราชกษัตริย์องค์นี้จะบำรุงรักษาพระธาตุของเรา (พระโพธิธรรมาจารย์, 2554: 18-19) แสดงให้เห็นว่าพระเจ้าเลียบโลกนำพุทธพยากรณ์ในจามเทวีวงศ์มาสร้างเหตุการณ์การเสด็จยังกรุงหริภุญไชยของพระพุทธเจ้า ผู้ประพันธ์ยังเสริมแต่งให้มีความแตกต่างไปจากจามเทวีวงศ์ที่ว่า พระพุทธเจ้าเสด็จมาพร้อมพระสาวก คือ พระสารีบุตร แต่ในจามเทวีวงศ์กลับปรากฏว่าพระพุทธเจ้าเสด็จเพียงพระองค์เดียว แล้วยังเสนอตำนานความเป็นมาของกรุงหริภุญไชยในอีกตำนานหนึ่งว่า พระพุทธเจ้าเสด็จมาตามแม่น้ำระเมิงจนมาถึงก้อนหินใหญ่จึงประทับนั่งบนก้อนหินนั้น เทวดาปรนนิบัติโดยการถวายผลสมอแก่พระพุทธเจ้า แล้วพระองค์เสวยผลสมอนั้น สถานที่แห่งนี้จึงมีชื่อว่า “หริภุญไชยประเทศ” (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 16) กรุงหริภุญไชยในพระเจ้าเลียบโลกอาจแต่งขึ้นมาจากการรวบรวมตำนานกรุงหริภุญไชยจากหลายๆแหล่งข้อมูล โดยยกให้ตำนานพระพุทธเจ้าเสวยผลสมอเป็นคำอธิบายถึงที่มาของชื่อเมือง และนำพุทธพยากรณ์ในจามเทวีวงศ์มาเป็นหลักฐานยืนยันของการเกิดขึ้นของกรุงหริภุญไชยอีกชั้นหนึ่ง

3.2 พระเจ้าเลียบโลกกับมูลศาสนา

มูลศาสนาเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาตำนานเรื่องแรกที่เริ่มเรื่องด้วยพุทธประวัติความเป็นมาของพระพุทธเจ้า คงเนื่องจากเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาที่มีจุดประสงค์บอกเล่าถึงประวัติศาสตร์พุทธศาสนา หรือความเป็นมาของพุทธศาสนา พระเจ้าเลียบโลกน่าจะรับอิทธิพลของวรรณคดีพุทธศาสนาตำนานเรื่องนี้ด้วยส่วนหนึ่งคือการเปิดเรื่องด้วยพุทธประวัติ ซึ่งเริ่มจากพระชาติที่พระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นนายสำเภาเป็นเรื่องแรก แต่มูลศาสนาจะกล่าวยาวกว่าพระเจ้าเลียบโลก โดยบอกเล่าถึงพุทธประวัติของพระพุทธเจ้าพระองค์อื่นร่วมไปด้วย แต่ในส่วนของพระเจ้าเลียบโลกจะเล่าถึงพุทธประวัติของพระสมณโคดมพุทธเจ้าเพียงพระองค์เดียวอย่างย่อ และส่วนเรื่องพระยามังรายและลำดับพระมหากษัตริย์แห่งล้านนาในพระเจ้าเลียบโลกคงนำข้อมูลมาจากมูลศาสนา แต่ในมูลศาสนาจะสิ้นสุดที่พระเจ้าแสนเมืองมา (กรมศิลปากร, 2518: 181-211) แต่พระเจ้าเลียบโลกเริ่มจากพระยามังรายจนถึงพระเจ้าอุปโย ซึ่งเป็นเจ้าชายแห่งล้านช้างมาปกครองเชียงใหม่ในเวลานั้น (พ.ศ. 2088) (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 149) และยังกล่าวถึงอายุพระศาสนาของพระสมณโคดมพุทธเจ้าจะสืบอายุได้เพียง 5000 ปี (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 223)

ถึงแม้ว่า วรรณคดีพุทธศาสนาตำนานที่ประพันธ์มาก่อนพระเจ้าเลียบโลกจะมีถึง 10 เรื่องด้วยกัน แต่ก็เชื่อว่าทุกเรื่องจะมีอิทธิพลต่อการประพันธ์พระเจ้าเลียบโลก หากจะมีคือเรื่อง จามเทวีวงศ์ กับ มูลศาสนา ดังที่อธิบายไปแล้ว วรรณคดีพุทธศาสนาตำนานบางเรื่องน่าจะมีอิทธิพลต่อ

พระเจ้าเลียบโลกด้วย อย่างเช่น ตำนานพระธาตุดอยตุง ตำนานพระธาตุ
แช่แห้ง ตำนานพระธาตุ และจ๊กกวางหิปปินี สำหรับบรรณคดีพุทธศาสนา
ล้านนาสองเรื่องแรก (ตำนานพระธาตุดอยตุง และตำนานพระธาตุแช่แห้ง)
ถึงจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับพระธาตุที่ปรากฏในพระเจ้าเลียบโลก แต่โครงเรื่อง
ไม่ตรงกับพระเจ้าเลียบโลกจึงตัดบรรณคดีพุทธศาสนาทั้งสองเรื่องนี้
ออก ส่วนตำนานพระธาตุนั้นคิดว่าคงมีอิทธิพลต่อพระเจ้าเลียบโลก
พอสมควร แต่หาต้นฉบับมาศึกษาไม่ได้ จึงเว้นศึกษาเรื่องตำนานพระธาตุ
ไป ส่วนเรื่องจ๊กกวางหิปปินีคิดว่าอาจมีอิทธิพลต่อการตั้งชื่อเมืองที่ปรากฏ
ในพระเจ้าเลียบโลก เนื่องจากจ๊กกวางหิปปินีจะอธิบายถึงชัยภูมิและ
ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับเมืองในชมพูทวีปและเมืองนอกชมพู
ทวีปที่มีปรากฏในบรรณคดีพุทธศาสนาอินเดีย-ลังกา แต่พอศึกษา
จ๊กกวางหิปปินีแล้วกลับไม่มีเหตุการณ์ใดตรงหรือสอดคล้องกับพระเจ้าเลียบ
โลกเลย

สรุป

พระเจ้าเลียบโลกเป็นเสมือนวรรณกรรมแห่งการจดบันทึกเส้นทาง
การแสวงบุญสักการะพระธาตุและรอยพระบาทแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
และยังเป็นการแสดงถึงเหตุการณ์การประดิษฐานของพุทธศาสนาใน
ดินแดนโบราณที่ปรากฏในพระเจ้าเลียบโลก สังเกตได้ว่าพระพุทธรูปทรง
เห็นสถานที่ใดมีความเหมาะสม พระองค์จะทรงมอบพระเกศาธาตุและ
ประทับรอยพระบาทไว้ในที่แห่งนั้น แล้วพยากรณ์ว่าหลังจากพระองค์

ปรีนิพพานไปแล้ว พระบรมสารีริกธาตุส่วนใดของพระองค์จะมาประดิษฐานยังที่แห่งนี้ แสดงว่าผู้ประพันธ์แลเห็นความสำคัญของพระเกศาธาตุ พระพุทธรูป และพระบรมสารีริกธาตุว่าเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการตั้งมั่นแห่งพุทธศาสนา หรือสิ่งแทนพระพุทธเจ้า 3 สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ทำให้พุทธศาสนามั่นคงในดินแดนนอกชมพูทวีป แต่หากมองย้อนกลับไปศึกษาในวรรณคดีพุทธศาสนาที่ประพันธ์มาก่อนพระเจ้าเลียบโลก ทั้งในรูปแบบของวรรณคดีพุทธศาสนาอินเดีย-ลังกา และวรรณคดีพุทธศาสนาล้านนา ก็ตาม ล้วนมีผลต่อการประพันธ์พระเจ้าเลียบโลก เช่น พระไตรปิฎก อรรถกถา ทีปวงศ์ มหาวงศ์ ทาสฐาธาตุวงศ์ จามเทวีวงศ์ และมูลศาสนา

การศึกษาครั้งนี้จึงเป็นเพียงการเสนอความเห็นที่ว่า พระเจ้าเลียบโลกเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาที่เกิดจากอิทธิพลของวรรณคดีพุทธศาสนาอินเดีย-ลังกาและวรรณคดีพุทธศาสนาล้านนา ถึงแม้ในพระเจ้าเลียบโลกจะระบุว่า พระธรรมรส หรือ พระธรรมรสเดินทางไปลังกาแล้ว จดบันทึกตำนานพระธาตุและพระพุทธรูปมาด้วยก็ตาม ข้าพเจ้ายังคงเชื่อตามหลักฐานด้วยการเทียบเคียงระหว่างพระเจ้าเลียบโลกกับวรรณคดีพุทธศาสนาอินเดีย-ลังกา และวรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาที่ประพันธ์มาก่อนพระเจ้าเลียบโลกว่า พระเจ้าเลียบโลกเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาที่น่าจะประพันธ์ขึ้นมากกว่าที่จะเป็นการบันทึกตำนานพระธาตุและพระพุทธรูปจากลังกา

รายการอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2519). **ตำนานมूलศาสนา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระจันทร์.
- _____. (2557). **พระคัมภีร์ที่ปวงศ์ ตำนานว่าด้วยการประดิษฐาน
พระพุทธศาสนาในลังกาทวีป**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนัก
วรรณกรรมและประวัติศาสตร์.
- กัตติญญ ชูชื่น. (2525). **พระเจ้าเลียบโลกฉบับล้านนา: บทวิเคราะห์**.
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจารึกภาษาไทย บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- दनัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์. (2555). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาใน
ประเทศศรีลังกา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2548). “พุทธตำนานพระเจ้าเลียบโลก : เรื่องเล่าชนเผ่า
ไท”. ใน **วารสารไทยศึกษา**. 1 (1)
- เจียรชಾಯ อักษรดิษฐ์. (2552). **ตำนานพระเจ้าเลียบโลก การศึกษาพื้นที่
ทางสังคมและวัฒนธรรมล้านนา ภูมิภาค ล้านนา ผู้คน**.
เชียงใหม่: สำนักพิมพ์ธารปัญญา.
- พรรณเพ็ญ เครือไทย (บรรณาธิการ). (2540). **วรรณกรรมพุทธศาสนาใน**

ล้านนา. ม.ป.ท.: ตรัสวิน.

พัฒน์ เฟื่องผลา. (2549). **ประวัติวรรณคดีบาลี**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

โพธิรังสี,พระ. (2554). **เรื่องจามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองทริภุญไชย ทั้ง**

ภาษาบาลีและคำแปล. นนทบุรี: ศรีปัญญา.

ภัทรพร สิริกาญจน. (2557). **พระพุทธศาสนาในประเทศไทย: เอกภาพ**

ในความหลากหลาย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). **พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลภาษา**

ไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย เล่มที่ 6, 13, 56, 61, 71,

72 และ 73. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2554). **ปฐมสมันตปาสาทิกาแปล เล่มที่ 1.**

พิมพ์ครั้งที่ 10. นครปฐม: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย

รัตนาพร เศรษฐกุล. (2552). **ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจวัฒนธรรม แห่ง**

เชียงใหม่-ลำพูน. เชียงใหม่: ซิลค์เวอร์ม.

สุกัญญา ภัทรราชัย (บรรณาธิการ). (2538). **วรรณคดีท้องถิ่นพิจ.**

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภาพรณ ฌ บางช้าง. (2526). **ประวัติวรรณคดีบาลีในอินเดียและ**

ลังกา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภาพรณ ฌ บางช้าง. (2533). **วิวัฒนาการวรรณคดีบาลีสายพระ**

สุดตันตปิฎกที่แต่งในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก. (2541). หนังสือที่ระลึกงานทำบุญคล้าย

วันเกิดครบ 75 ปี ท่านเจ้าคุณพระสุพรหมยานเถร (ทอง สิริมังค
โล) เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2541.

อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล. (2557). **รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์**

โครงการวิจัย ชินกาลมาลินีและจามเทวีวงศ์ : ตำนาน

บ้านเมืองล้านนา ตำนานพระศาสนาห้าพัน. กรุงเทพฯ:

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).